

נזח

במסילת נעלה

עלון שבועי
לציבור
בני התורה
במגדל העמק

מאת

הרב יואל ר. משדי שליט"א
ר"מ בישיבת נזר התורה

בחומרת עוון גזל

"כי מלאה הארץ זמס...". (ו יג).

לא נחתם גזר דינס אלל על הגזל. (רס"י).

א] הנה ישנם כאלה הזהירים בכל מצוות התורה כדת וכדין, אך איסור גזל קל בעיניהם ר"ל, לרמות ולהונות את אחרים בכל אופני תחבולות וכהאי גוונא. ומורגלים בזה מאד, ולא ידעו כי בנפשם הוא. וכבר עוררו על זה רבים מרבתינו.

ישנם כאלה הנזהרים ממאכלות אסורות ולא מגזל

אע"פ שזה לאו מן התורה 'לא תאכל וכו' וזה לאו מן התורה 'לא תעשוק' 'לא תגזול'

וכתב בזה רבינו הגר"י סלנטר (אגרת המוסר), הנה במחוזותינו אלו, תהילה לאל, איסורי נבילות וטרפות ודומיהם, מוטבעים בנפש האדם היהודי שלא לעבור עליהם, עד אשר לא יצטרך שום איש לאכוף טבעו ותאותו להתרחק מהם. ולא יעלה חלילה על לב שום אחד ממוכרי בשר כשר להתרפות מלדרוש אצל מורה צדק במצאו שום דבר שיש בו חשש טרפות באברים הפנימיים, גם אם יהיה לו בזה הפסד מרובה. וגם כשאין אף אחד יודע בו זולתו, מורא שמים עליו בטבעו והרגלו. חלילה לו מרשע, להכשיל את ישראל. ואולם, הנה במשא ומתן הוא בהיפך. ישנם רבים מבני האדם שלא ידרשו על חשש גזל ועשק מעצמם טרם יתבענו חברו, וכן ישנם אשר גם אחר התביעה, יעשה תחבולות מרמה או יעיז פניו. ופלא עליהם, שהרי בתורה הכל שוה, זה לא תעשה וזה לא תעשה, כפי ענין התורה ומשפטיה, "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", "לא תאכל כל נבלה", או "לא תעשק את רעך, ולא תגזול" ודומיהם. וכמו שבעניני כשרות, כל מיני טרפות שוים אצלו לאיסור, וכל אשר יורה המורה כי הוא טריפה, מרוחק אצלו וכתורה יעשה, כן בממון. הלא כל מה שעל פי התורה שייך לחברו, הוי גזל ועובר ב"לא תגזול". ואנחנו רואים אפילו גם קצת מלומדי התורה, שאינם נזהרים כראות בלא תעשה זה, אשר יום הכפורים וגם המיתה אינם מכפרין על לאו זה. ולכן ישים האדם לבו ונפשו ללמוד ההלכות השייכות לממון בעיון, גמרא ופוסקים איש לפי ערכו, אזי רב כח הלימוד להשריש לאט לאט קנין רב בנפש, עד אשר יהיה שוה בעיניו שאלות איסור והיתר ושאלות השייכים לממון. ע"כ.

רבים יתחסדו בענפים רבים מענפי החסידות

ובענין שנאת הבצע לא הגיעו אל מחוז השלימות

ב] וכעין זה כבר מבואר בדברי רבינו הרמח"ל בס' מסילת ישרים (פרק יא), וז"ל: הנה אנחנו רואים, שאף על פי שלא רוב בני האדם גנבים בגלוי הם, דהיינו שישלחו יד ממש בממון חבריהם לקחת ולשום בכליהם, אף על פי כן, רובם טועמים טעם גניבה במשאם ומתנם במה שיוורו היתר לעצמם להשתכר איש בהפסדו של חברו, ויאמרו, להרויח שאני. ואולם לאוים הרבה נאמרו בגזל וכו'. ואמרו חז"ל (בבא קמא קיט), כל הגזול את חברו אפילו שוה פרוטה, כאילו נוטל נפשו ממנו. הרי לך חומר העון הזה אפילו בשיעור מועט. ואמרו עוד (תענית ז), אין הגשמים נעצרים -

אלא בעון גזל. ועוד אמרו (ויקרא רבה לג), קופה מלאה עונות, מי מקטרג בראש כולם, גזל. ודור המבול לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל (סנהדרין קח). כללו של דבר, כמו שחמדת הממון רבה, כן מכשולותיו רבים. וכדי שיהיה האדם נקי מהם באמת, עיון גדול ודקדוק רב צריך לו. ואם נקה ממנו, ידע שהגיע כבר למדריגה גדולה, "כי רבים יתחסדו בענפים רבים מענפי החסידות, ובענין שנאת הבצע לא יכלו להגיע אל מחוז השלימות". עיי"ש בארוכה בזה.

כשנוגע לממון אחרים תתנהג בדרך 'משפט' שלא לגזול וכשנוגע לממונך תתנהג בדרך 'צדקה' וייתור

ג] והנה כתיב "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". (פר' וירא, בראשית יח יט)

וקשה, דלכאורה אם יש משפט אין צדקה, ואם יש צדקה אין משפט.

וביאר רבינו החפץ חיים בספרו אהבת חסד (בפתיחה הערה ג), שהכונה בזה, שהנה כל אדם יש לו ב' ענינים, אחד, שהוא לא יגע בנכסי חברו ובכבודו. והשני, שחבירו לא יגע בנכסיו ובכבודו.

והנה הדרך הטובה שה' יתברך רוצה בה הוא, שלענין ליגע בנכסי חברו צריך לילך בדרך המשפט שלא לנגוע בו אפילו באפס קצהו, וצריך לידע חומר איסור גזל, שכל הגזל את חברו שוה פרוטה כאלו נוטל את נפשו, כמו שאמרו חז"ל. וכן שלא לנגוע בכבודו ע"י איזה אופן שהוא, כי אם הוא מאנה אותו בדברים, עובר בלאו דלא תונו איש את עמיתו, ואם הוא מביישו עובר ב"ל"ת דלא תשא עליו חטא, ואם הוא מדבר עליו דברי גנות שלא בפניו, עובר באיסור רכילות ולשה"ר. ואם בפניו איכא חוצפא ולישנא בישא. כלל הדברים יש להזהר שלא לנגוע בחבירו אפילו כמלא נימא בין בכבודו בין בנכסיו וזהו דרך המשפט שהזהירה לנו התורה. אך לענין שחבירו נוגע בו בנכסיו או בכבודו, אזי הוא להפך, כלומר, מי שהוא אדם ישר וטוב צריך להתנהג בדרך צדקה וחסד, שלא להעמיד כל דבר ודבר על קו הדין. ואמרו חז"ל לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה. ועוד אמרו חז"ל, כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו.

וזה מה שצוה אברהם אבינו את בניו, שלגבי אחרים יתנהגו בדרך 'משפט', היינו שלא יגעו כלל ברכושם, ויקפידו הקפדה יתירה בממון אחרים. אך ביחס למה שנוגעים בממונם, יתנהגו בדרך 'צדקה', שלא יעמידו כל דבר על קו הדין.

קיום העולם בזכות הדין האמת והשלום

וכל ממון שהוא נגד הדין הוא גזל

ד] והנה רבינו יעקב בעל הטורים בתחילת טור חו"מ (סימן א), כתב בשם רבינו יונה בביאור המשנה באבות (א יח), רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום, שאין פירושו שבשביל ג' דברים אלו נברא העולם, שהרי בתחילת הפרק (שם, ב) נאמר, על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ולא הזכיר דין אמת ושלום.

והביאור בזה, שמתחילה אמר שבשביל ג' דברים נברא העולם ואלו הן התורה והעבודה וגמילות חסדים, תורה, דכתיב ה' קנני ראשית דרכו, אמרה תורה אני נבראתי לפני כל הנבראים, ובעבורי נבראו כל הנבראים. וכן בשביל העבודה, שבחר הקדוש ברוך הוא בישראל מכל האומות, ובחר בבית המקדש מכל המקומות שיעבדוהו בו, ובשבילו נברא העולם. וכן גמילות חסדים, שהיא מדת חסד שגורמת להיות לרצון לפני הש"י. ובהמשך אמר "העולם קיים", כלומר, אחר שנברא העולם, מתקיים על ידי הדין האמת והשלום, שעל ידי הדינים שדנים בין איש לחבירו, העולם קיים, כי אלמלא הדין, אזי כל דאלים גבר. וכן מידת האמת, כמו שאמרו (שבת קד ע"א), שקר אין לו רגלים, אבל האמת הוא יסוד ומעמד גדול לכל הדברים. וכן השלום, כמו שאמרו (אבות פ"ג), הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מורא מלכות איש את רעהו חיים בלעו. ע"כ. ובהמשך האריך הטור והפליג בגודל מעלת הדין והמשפט - ע"פ התורה - בין אדם לחבירו. עיי"ש.

וכתב החזו"א בס' אמונה ובטחון (פרק ג אות י), על המשך דברי הטור שם - בגודל מעלת הדין והמשפט - ללמד דעת, שגדרי הגזל והחמס אינן נפתרים ע"פ דעת בני אדם, רק ע"פ חוקי התורה, וכל שהוא נגד הדין הוא גזל, אע"פ שאין בני אדם מסכימים עליהם ע"פ הרגש, וכל מעשה שהוא בדין, הוא קיום משפט אף שזה נגד דעות האנושיות, וכמש"כ הגרי"ס זצ"ל באגרתו, שכל מה שאינו שלו בדין, הוא גזל האמור בתורה.

ישנם שמכח הרדיפה אחר עשירות קלה בלי לטרוח עוברים על איסורי תורה רבים בעניני ממון

ועושים כספם של אחרים

ה] וכתב בשו"ת שבט הלוי ח"ו (בהקדמה), שחלק גדול מהעוונות שגורמים חילול ה' והוצאת שם רע על שומרי התורה והמצוות, הם עוונות התלויים בממון, כאילו הותרה הרצועה לגמרי, ומכח יצר רדיפה אחרי עשירות קלה בלי לעבוד ולטרוח על זה, עוברים על רבית קצוצה דאורייתא לפעמים במסוה של היתר עיסקא, ומרמים את עצמם ואת כל העולם, ומה עם דין "פריעת בע"ח מצוה", שנעשים פושטי רגל ומחביאים כספם ובורחים למדינה אחרת שלא תשיג אותם יד המשפט, ושוודדים לפעמים עניים ונקיים, ועושים דמם של אחרים שחוק, והרבה סוגי מסחר שאין להם לא יד ולא רגל ע"פ התורה. ולבסוף נתגלה קלונם והפסידו לעצמן, הפסידו לאחרים, ומוציאים שם רע על בני ישראל שומרי המצות, ואם תשאל את האנשים הללו, מדוע אתם עושים כן, ישיבו לך בתמימות של רמאות, שהכל אנחנו עושים לפרנס ולכלכל את עצמינו, וטח מראות עיניהם שהכל מיצר העשירות ורדיפה אחרי "יש לו מנה רוצה מאתם", ועל חשבון זה הותרה הרצועה. ע"כ מדבריו הנוקבים.

הנמכר בגניבתו עדיף שישא שפחה וירד מקדושתו

מאשר ישאר בידו עוון גזל

ו] ובס' חפץ חיים (שמירת הלשון ח"ב פרק כז) כתב בחומרת עוון גזל, ש"כאשר יתבונן האדם יזדעזע בזה", דהנה באדם שגנב כתוב "ואם אין לו ונמכר בגניבתו", וכל זאת בכדי להשיב את הגזילה לבעליו, והוא ינקה מעון גזל, והנה בזה הוא יורד מקדושתו, שאחר שמכרוהו בית דין יורד מקדושתו ונושא שפחה, ובניו יהיו עבדי עולם. ואע"פ שיש על ישראל לאו גמור שלא לישא שפחה כדכתיב 'לא יהיה קדש בבני ישראל', מכל מקום ירדה התורה לסוף הדבר, שזה כדאי לו יותר משישאר עליו עון גזל, ויצטרך על ידי זה לחזור ולבוא בגיהנם בגלגול.

מי שאינו נושא ונותן באמונה

מלבד חילול ה', לא יצליח במעשיו וסוף שילך הכל לאבדון

ז] וכתב בס' סדר היום (סדר עסקיו ועסקי שמים וכו'), כאשר עושה מלאכתו, או משאו ומתנו, יהיה באמת ובאמונה, ויאמר על לאו לאו ועל הן הן, ולא יחשוב כי בזה יבא לו הפסד ולא ירויח דבר, חלילה למאמין כך, כי אין בזה הפסד, ואדרבא לא ימצא לו מנוח ומרגוע בשקר ובתחבולות, כי אין העושר והנכסים מכח החריצות וההשתדלות, כי רבים עשו ולא הועילו. ואף על פי שאנו רואין כמה אנשים שמצליחים, סופה להתבטל ולא יתקיים אותו עושר מאב לבנו, אך מי שנושא ונותן באמונה, אותו מעט שמזמין לידו הקדוש ברוך הוא, מתברך מאליו ונתקיים, ולא יצטרך לבריות. כי אין העושר והנכסים אלא למי שהעושר שלו. ואם בתחבולות יחשוב האדם לאסוף ולכנוס הון ולא יחוש אם יהיה בגזל או בגנבה או בעושק שכר שכיר, מלבד שמחלל את ה' הנכבד והנורא בקלקול מעשיו וכבודו והוי רע לשמים ורע לבריות, ודאי לא יצליח במעשיו, וסוף שילך הכל לאבדון ולמהומה ושממה, כי בהבל בא ובחשך ילך, והנה גם הוא אחריו. לכן כל בעל נפש יחוס על נפשו ועל מעשי ידיו, ויתנהג כדין וכשורה בכל עניניו, ולמה יאבד עצמו לדעת בטענת יצה"ר, אין טוב לאדם כי אם להתפרנס בהכרחי, ויבקש רחמים ממי שהעושר והנכסים שלו שיזמין לו פרנסתו בהיתר ולא באיסור. ע"כ.